

דין בסיס כשהאיסור הונח עליו בשבת

ר' שמואל קדר

נחלקו הראשונים והאחרונים בדין בסיס כשהאיסור הונח עליו בשבת. ויתחלק הביאור בזה לד' פרקים:
א. ביאור שיטות הראשונים ושיטת בעה"מ.
ב. ביאור שיטת השו"ע והמ"א.
ג. ביאור שיטת המ"ב.
ד. מסקנה לדינא בניגוד למה שנכתב בספרי ההלכה שהתחברו בדורנו. (בטלטול בסיס לאיסור והיתר לאחר שהוסר ההיתר).

א. שבת קמג, א: "הני גרעיני דתמרי ארמיתא שרי לטלטולינהו הואיל וחזיין אגב אמן ודפרסייתא אסור, שמואל מטלטל אגב ריפתא".
ואמר הר"ן שם: "וכ"ת להו ריפתא ולקנא בסיס לדבר האסור ולתסרי, איכא למימר דכיוון שכל עצמו אינו עושה כן אלא לזרקן לא הו בסיס". וכעין זה מצינו בדף קנד, ב, לענין שליפי זוטרי. ונמצא לפ"ז שאם הונח האיסור בשבת על מנת שישאר שם כל השבת הוי בסיס לשעתו, דהיינו כל זמן שהאיסור מונח עליו. וכשיטת הר"ן נקטו הרמב"ן והרשב"א שם. וכן מצינו ברש"י בדף מג, ע"א, שכתב שם בד"ה: מבטל כלי מהיכנו, שהיה מוכן מתחילה ועכשיו עושהו מוקצה. וכן בתוס' ביצה ב, א, ד"ה: ב"ה, אליבא דר"ת ע"ש. ואפשר דאף הר"יף והרמב"ם והרא"ש ס"ל הכי מדין ביטול כלי מהיכנו בשמן המטפף, ואף שלא כתבו כן במפורש.

ואמנם אצל בעה"מ מצינו לכאורה שלא כדעת הראשונים הנ"ל דהנה כתב בעה"מ בדף קנד, ע"ב, בדין שליפי זוטרי: "ואוקימנא בשליפי זוטרי דלא מבטל כלי מהיכנו שיכול לשמוט כל כר וכר מתחתיהן כמעות שעל הכר שנוער הכר מתחתיהן ואין זה נעשה בסיס לדבר האיסור שלא היו עליהן מכין השמשות ועוד שלא נתנו תחתיהן אלא על דעת לשומטן".

וכתב מחצה"ש סי' רסו ס"ק יד בביאור דברי בעה"מ דיש כאן שני תירוצים וז"ל: "דאפילו היו עליה ביה"ש מ"מ כיון שהיה דעתו ליטלו בשבת דין שוכח יש לו ולא נעשה בסיס". ולפי פירוש זה

משמע שלתרוץ ראשון של בעה"מ אין בסיס בתוך השבת אף כשאין דעתו ליטלו. ובחזו"א (מח,ח) האריך לברר שיטת בעה"מ וכתב שם שתירוצו הראשון יחיד הוא מבין כל הראשונים. ומצינו לכאורה שיטה נוספת היא שיטת התוס' בדף מד, ע"א, ד"ה: יש עליה, הסוברים דהוי בסיס אף כשדעתו ליטלו, ויבואר בעז"ה לקמן שאפשר דאף שיטת תוס' כשאר שיטות הראשונים.

ונמצא דכל הראשונים סוברים דאף כשהונח האיסור בשבת הוי בסיס ובלבד שכונתו שישאר שם כל השבת, מלבד תוס' האוסרים אף כשדעתו ליטלו. אבל לבעה"מ בתירוצו הראשון לא הוי בסיס לעולם אם הונח בשבת.

ב. כתב המחבר בסי' שי סע' ד: "מיטה שיש עליה מעות או אפילו אין עליה עתה והוא שהיו עליה בין השמשות אסור לטלטלה" וכו'. וכתב המ"א שם בס"ק ד: "משמע אפי' לא היו עליה ביה"ש אסור לטלטלו ומשכחת לה שהניח עכו"ם או תינוק המעות בשבת לדעת ישראל (תוס' דף מד) עמ"ש סי' שט ס"ד ועמ"ש סי' שח סכ"ז אם מותר לנער המעות ואם שכח עליה המעות עסי' שט ס"ד". ובמחצה"ש ביאר דברי המ"א דבסי' שח סע' כז כתב דכיון שלא היו עליה בין השמשות לא הוי בסיס. ולפ"ז חולק המ"א על דברי המחבר, וסובר כרז"ה דבשבת לא הוי בסיס כנגד כל שאר הראשונים.

ונראה לדקדק יותר בדברי המ"א דהנה בסימן רסה הביא הב"י (הביאו המ"א בס"ק ב) דברי הג"א שיותר לתת כלי תחת נר של שעות כיון שאפשר לנער האיסור מתוך הכלי לא חשיב מבטל כלי מהכנו. וכתב על זה הב"י דזהו כדעת הי"א בסי' שט (שיטת תוס'), דאילו לסברא הראשונה שם (שיטת רש"י) הוי בסיס לדבר האיסור ואסור לנער. וכתב על כך המ"א דצ"ע דהא כ"ע מודו דאם הניח דשרי לנער דלא מקרי בסיס לדבר האסור כיון שלא היה עליו ביה"ש וכמ"ש סי' רסו ס"ט, ותלמוד ערוך הוא דאל"כ נתבטל הכלי לכל השבת וא"כ מ"ש בין משאות קטנות לגדולות.

ולכאורה דברי המ"א תמוהים עד מאד, דהא כל הראשונים מלבד הרז"ה סברי דיש בסיס בתוך השבת. וכיצד כתב הוא דכ"ע מודו דאם הניח דשרי לנער דלא מקרי בסיס. ועוד המ"א בעצמו, בסי' שח ס"ק

נא, הביא את הרמב"ן והר"ן דלעיל הסוברים שיש בסיס בתוך השבת. אלא ע"כ צריך לתרץ דהמ"א מיירי דוקא באופן שדעתו ליטלו משם וכשליפי זוטרי, ובהא באמת כ"ע מודו דלא הוי בסיס. וכן מוכח מרע"א שם וכן הבין התהלי"ד סי' רסה סק"א וסי' שח ס"ק לג וכן בשו"ע הרב סי' רסה סק"ה (וצ"ע בדברי התהלי"ד שכתב בסי' שח ס"ק לג דשו"ע הרב סי' שט סע' יא הבין שאף כשדעתו שישאר שם כל השבת לא הוי בסיס, אבל המעיין שם בסי' רסה ורסו ימצא דדוקא כשדעתו ליטול).

אלא שעדיין צ"ע טובא דהא המ"א בסי' רסה ציין שכוונתו למה שכתב בסי' רסו ס"ט, ושם הלא הביא דברי בעה"מ אשר בתירוצו הראשון סובר לכאורה דאכן אין בסיס כלל בתוך השבת, ועוד קשה מדוע סותם המ"א בסי' שח סק"נ כדעה הראשונה ברז"ה שהיא דעת יחיד וכפי שהתברר לעיל. וביותר קשה בדברי המ"א שכתב בסי' רסה דאפילו לדעת רש"י לא הוי בסיס בתוך השבת, וציין שם מקור לדבריו מס' רסו ס"ט, ושם בסי' רסו הלא הביא דברי הרז"ה שבתירוצו הראשון יחיד הוא מכל כהראשונים ותירוצו השני אליבא דתוס', ואם כן מהי הוכחת המ"א מכאן לדעתו של רש"י ?

ונראה שבעיון נוסף בדברי המ"א נזכה בע"ה לישוב אף קושיות אלו דהנה המ"א בסימן רסו בס"ק יד כתב: "ולא נאסרו מטעם בסיס לדבר האסור כיון שלא היו עליה ב"ה (עסי' שי ס"ג) ועוד שלא נתנן תחתיהן אלא ע"ד לשמטן (המאור) ועסי' שח סכ"ז". וצ"ע בדברי המ"א דמה שציין כמקור לתירוץ הראשון, סי' שי ס"ג, לכאורה אין עניינו לכאן, דשם כתב המחבר דין מיגו דאתקצאי והכא עסקינן בנייעור המוקצה בעודו על הבסיס.

ונראה שצ"ל שהמ"א ס"ל דהסברא הראשונה שברז"ה היא אליבא דשיטת רש"י, הסובר דאם הונח האיסור קודם ביה"ש והיה שם כל ביה"ש אף שדעתו ליטלו אח"כ לא יוכל לעשות כן כיון שביה"ש היה הבסיס מוקצה ומיגו דאתקצאי לביה"ש אתקצאי לכולי יומא, וכן פסק המחבר בסי' שט סע' ד (ודלא כתוס') שהביאם המחבר שם כיש (אומרים), אמנם כשהונח האיסור בתוך השבת על דעת ליטלו לא הוי בסיס משום דאין מוקצה לחצי שבת. והסברא היא דכל זמן שבא לנערר בטלה מעתה ההקצאה ואין כאן בסיס עוד, אף שהמוקצה עדיין עליו

והוי כאילו לא היקצה כלל וכעין זה כתב התהל"ד (בביאור דברי התוס' והרשב"א ע"ש) בסי' שח סס"ק לג: "ואפשר ל"ל כיון שע"י הניעור יהיה מותר לטלטלו אח"כ כבר מיקרי הדר אחזי' לענין היתר ניעור" וכו' (משום דאין מוקצה לחצי שבת). אבל הב"י הבין דלא היא אלא כל זמן שהאיסור מונח על הבסיס, הבסיס מוקצה וממילא א"א לנער האיסור מעליו, אמנם אם הוסר המוקצה שוב אין הבסיס נאסר דהא אין מוקצה לחצי שבת ועוד יבואר ביתר אריכות להלן. ובזה זכינו לישיב כל הקושיות הנ"ל, דמה שאמר המ"א כ"ע מודו דאין בסיס בתוך השבת כוונתו אף לרש"י וכפי שהביא הרז"ה לשיטת רש"י בתירוץ הראשון, וסתם המ"א כן להלכה דהא המחבר פסק כרש"י, בסי' שט סע' ד, כשהונח האיסור מע"ש, וחד דינא הוא. ונראה לומר עוד בפשיטות שכן הוא ההסבר בדברי הרז"ה, דהנה בפרק במה טומנין בדין גיזי צמר, הביא שני תירוצים מה טעם אין הקדרה נאסרת מדין בסיס כשהונחו עליה הגיזין מע"ש: א. כרש"י, דהוי על דעת כיסוי. ב. כתוס', דהוי על דעת ליטול. ואם כן מסתברא דאף כאן בדין שלפי זוטרי חזר הרז"ה לברר מדוע אין הכרים נאסרים מדין בסיס כשהונחו השלפי זוטרי עליהם בשבת אליבא דרש"י בתירוץ הראשון ואליבא דתוס' בתירוץ השני.

ומעתה יתבררו דברי המ"א בסי' שח ס"ק נ, דהביא שם דברי התוס' בביצה דף ב, ע"א, ד"ה: ב"ה, לבאר מדוע מותר לנער טבלא שיש עליה קליפין, וזה לשון התוס' שם: "ויש לומר דלפרוש ר"ת דפירש במסכת שבת (נא, א,) ניחא, דלא הוי בסיס לדבר האסור אלא כשדעתו להניחם שם כל היום, א"נ כיון דהיו שם אוכלין הוי בסיס לאיסור ולהיתר, ועוד דאין זה מניח בכונה דאינו חושש היכן יפלו". ועל דברי התוס' האלו הוסיף המ"א וז"ל: "ולפמ"ש סי' רסו ס"ט לא הוי בסיס אלא א"כ היו עליו ב"ה ע"ש וכ"מ רס"י שיא". ולכאורה מוכח שהמ"א סובר שכשהונח בשבת אין כלל דין בסיס אפ' כשדעתו שהאיסור ישאר כל השבת דהא ר"ת פירש דטעם ההיתר לנער הטבלא משום שאין דעתו להניח הקליפין שם לכל השבת, ועל כך אמר המ"א תירוץ נוסף שכיון שלא היו עליה ביה"ש לא הוי בסיס, ואם איתא דכוונתו דוקא כשהונח ע"ד ליטול (וכפי שרצינו לומר לעיל בדעת המ"א) אם כן מה הוסיף על דברי ר"ת? ונראה לתרץ

בפשיטות שודאי המ"א הוסיף על דברי ר"ת. דאילו ר"ת אומר דבריו דוקא לשיטתו שאף כשהונח מע"ש ע"ד ליטול לא הוי בסיס, ובא המ"א ואומר דלפי מה שאמר בסי' רסו ס"ט אין לתלות היתר זה דוקא בר"ת, אלא אף לשיטת רש"י האוסר כשהונח בע"ש על דעת ליטול, מ"מ כשהונח בשבת מודה רש"י דכשהוא על דעת ליטול לא הוי בסיס. דבזה לא מצאנו חולק בראשונים וכפי שכתב המ"א בסי' רסה.

ולפ"ז ברורים דברי המ"א מה שכתב שם (שח ס"ק נ) שכן משמע בריש סי' שיא. וז"ל המ"א שם בסי' שיא ס"ק ב: "ואם היה חי ביה"ש מותר לטלטל אח"כ המיטה דלא נעשה בסיס - הרא"ש, ועי' רסו ס"ט, והמאור כתב דאפילו היה מת ביה"ש לא נעשה המיטה בסיס דאין המיטה צריכה למת וכל עצמו אין צריך להטילו אלא ע"ג הקרקע". והנה כשנדייק בדברי הרא"ש במקומן נמצא דהביא כל דברי התוס' בדף מג ע"א, ד"ה: דכ"ע, אלא ששינה בדבר אחד, דהתוס' הביאו טעמו של ר"ת מדוע אין המיטה אסורה משום בסיס בעוד המת עליה ולמה מותר למערה וכתבו דכל שדעתו ליטלו בשבת ולא להניחו כל השבת אפילו מניח חשיב כשוכח, ופשוט דאפילו היה שם המת מע"ש, דהא דימו זאת לדין כסוי הקדרה. ואמנם הרא"ש, דהתיר המיטה דוקא כשהמת היה חי ביה"ש, פשוט שבא לבאר אף אליבא דרש"י החולק על ר"ת (ועי' לשון הרא"ש בסוף במה טומנין לענין כיסוי הקדרה ובקרבן נתנאל שם, אות ה) וע"כ מיירי בדעתו ליטול את המת משם. ואמנם בתו"ש (הביאו המ"ב בס"ק ג) כתב דמה שהרא"ש התיר לטלטל המיטה הוא לאחר שסולק המת ממנה אבל כבר דחאו הגרע"א בהגהותיו דא"א לומר כן.

ואמנם הוסיף המ"א טעם נוסף להתיר טלטול המיטה (ואף כשהמת עליה) והוא טעם הרז"ה דכל שדעתו ליטול אף כשהונח בע"ש לא הוי בסיס, וזה כתוס' בדף נא, ע"א (ועי' ברז"ה בדף נא שאכן הביא שיטת התוס', ושמה תירוץ הרז"ה כאן אפילו לרש"י ואין כונתו דהוי ע"ד ליטול אלא דהוי כע"ד כיסוי או אקראי וצ"ע).

ולפ"ז ברור גם דמה שכתב המ"א בסי' שי סק"ד, לעיין במה שכתב בסי' שח סכ"ז, כוונתו, דלא תימא כסתימת המחבר דכל שיש עליו מעות נעשה בסיס ואף כשהונח בשבת ודעתו ליטלו וכפי שהבין המחבר בדעת רש"י, דבאמת אין זאת שיטת רש"י וכשדעתו ליטלו לא הוי בסיס אם הונח בשבת וכפי שכתב המ"א בסי' רסה.

וע"ע בסוף הדברים שאבאר בעז"ה מדוע כתב המ"א דכ"ע לא פליגי דלא נעשה בסיס ע"ד ליטול כשהונח בתוך השבת, והלא תוס' במפורש בדף מד, ע"ב, אמרו כן.

ולסיכום דעת המ"א, נראה דהמ"א ס"ל דאף הרז"ה סובר דהא דאין בסיס בתוך השבת הוי דוקא רק כשדעתו ליטלו ושזוהי שיטת רש"י ודלא כחז"א. והרוצה לחלוק על כל הנאמר לעיל, ויאמר שהמ"א סובר בתירוץ הראשון של הרז"ה דלא נעשה בסיס לעולם בתוך השבת ואף שדעתו שיונח שם לכל השבת וכחז"א מ"מ ע"ל כורחו יודה דא"א לומר שהמ"א פסק כך, (וכן כתב בתה"ד ובשו"ע הרב) דהא זו שיטת יחיד ובניגוד לכל הראשונים. ועוד דא"א להבין כפשוטו מה שכתב בסי' רסה ס"ק ב, דכ"ע לא פליגי דלא נעשה בסיס כיון שלא היו שם ביה"ש, דהא במפורש הביא בסימן שח ס"ק נא, דברי הר"ן והרמב"ן דאין בסיס כשדעתו ליטלו וכדלעיל. ונראה דאף החז"א לא טוען כן רק אמר שהמ"א הביא דברי הרז"ה אבל לא כתב דס"ל הכי להלכה.

ג. ומעתה יתברר פסק המ"ב בענין זה; דהנה בדין ביטול כלי מהיכנו, ס' רסה ס"ק ה, כתב שמותר לתת כלי תחת נר של שיעור דכיוון דאפשר לנער מיד האיסור מתוך הכלי, כמש"כ סימן רעז, לא חשיב מבטל כלי מהיכנו ולא דמי לשמן שאינו רוצה לנער ולהפסידו, ולכאורה צ"ע בדבריו דבענין נר תלה דבריו באפשרות לנער ולענין שמן תלה דבריו ברצונו אלא ע"כ שאף בשמן אינו יכול לנער כיוון שרצונו שיהיה שם כל השבת הוי בסיס ומעתה א"א לנער והשווה דברי המ"ב לדברי שו"ע הרב. ונראה דכיוון שרש"י נקט שביטול כלי מהיכנו הוא משום דהמוקצה עושה אף את הכלי למוקצה והביאו הט"ז כאן ובפשטות הוא משום בסיס, ואף המ"א ס"ק ב תלה דין ביטול כלי מהיכנו בדין בסיס, לכן אי ס"ל למ"ב דרך אחרת בהבנת דין ביטול כלי הו"ל לפרש. אמנם בסימן רסו ס"ק כו, כתב דשליפי זוטרי לא עושים הכרים לבסיס מפני שלא היו עליהם ביה"ש, ולכאורה סתירה בדבריו. ונראה לתרץ דבכרים לא הוי בסיס דהא מיירי שדעתו ליטלן ונקט טעם זה בלבד דהוא כשיטת רש"י וכדלעיל.

ונוסיף עוד דהנה המ"ב בס"ס שי הביא דברי הט"ז וז"ל: "אבל אם בשבת הונח עליו דבר איסור הואיל וביה"ש לא אתקצאי הו"ל מוקצה

לחצי שבת וקי"ל דאין מוקצה לחצי שבת אלא כל זמן שהאיסור מונח עליו אסור בטלטול, ע"כ מותר להניח עליו דבר של היתר החשוב יותר ומטלטל הכל ביחד אם א"א לו לנער האיסור משם". ופשוט שהאיסור בטלטול כל זמן שהמוקצה עליו הוא מטעם בסיס. וצריך לומר דהוי בסיס אפילו בתוך השבת כיון שדעתו שיהיה שם כל השבת, ואף בסתמא הדין כן אלא אם כן במפורש דעתו ליטלו (עי' סי' שט מ"ב כ"א).

ועל פי זה יתבארו דברי הבה"ל בסי' שי ד"ה: מיטה שיש עליה מעות וז"ל: "משמע אפילו לא היו המעות עליה בין השמשות אסור לטלטלה בעודן עליה ומשכחת לה שהניחן א"י או תינוק המעות בשבת לדעת ישראל, ואם מותר לנער אז המעות מעליה עיין בסי' שח סק"נ במ"א שהביא דעות בזה, ועי' רסה ס"ק ב במ"א משמע שדעתו נוטה דלא נעשה בסיס כיון שלא היו עליה ביה"ש". ונראה לפרש, דכונתו באופן שדעתו ליטול, דאף שהמחבר סתם לאיסור בכל ענין מ"מ אין דעת המ"א כך. ולפ"ז ברור דמה שציין הבה"ל לעיין בסי' רסה ס"ק ב, אף דהמ"א עצמו לא ציין כאן בס"ק ד מקור זה, הוא מפני שהמ"ב רצה להפנות למקור המחלוקת בין המחבר למ"א שהוא בעניין נר שדעתו ליטול וכפי שביאר שם המ"א בסוגית שליפי זוטרי כדי שיובן דרק כשדעתו ליטול אמרינן כן. ואם נכונים דברינו, ואכן המ"ב פסק דיש בסיס בתוך השבת כשדעתו שיהיה שם לכל השבת דהא בזה כ"ע מודו, נמצא, דאם בביה"ש היה בסיס לדבר האסור והמותר, והמותר חשוב מן האסור ואזי לא נהיה הבסיס מוקצה, מ"מ עם הסרת ההיתר בתוך השבת יחול מיד דין בסיס אם הונח האיסור ע"ד שישאר שם כל השבת וכן כתב הפמ"ג סי' רעט א"א ס"ק יד. אלא שהמ"ב בסי' רעז ס"ק יח לכאורה לא סובר כן דהא כתב שם שאם הוסרו החלות מן השולחן הותר השולחן בטלטול אף כשהמנורה עליו. אבל באמת לא כן הוא, דהמעייין ימצא דשם מיירי בנר שדעתו ליטלו (ע"י נוכרי!) ולכן כשהוסרו דברי ההיתר מן השולחן דהיינו כשתמה הסעודה ממילא אין לו עוד צורך בנר ומעתה נעשה השולחן בסיס לאיסור שדעת בעה"ב ליטלו משם הלכך לא הוי מוקצה, ועוד מסתבר דהמ"ב לא יחלוק על הפמ"ג מבלי לציין שאכן חולק עליו ויציין מקור לדבריו. (וכן הוא בשו"ע הרב שדעתו ליטלו ע"י נוכרי וליתא לקושית התה"ל"ד רעט ס"ק ב דהקשה מדברי הרב סי' רעז ס"ו לדברי הפמ"ג הנ"ל ונדחק ליטול ע"ש). וע"ע בסי' שט שעה"צ לא, דכתב שם דאם לא נפל הנר קודם ביה"ש לא הוי בסיס לכל השבת כולה משמע דלמקצת השבת הוי בסיס דהיינו

בעוד המוקצה עליו.

ד. לפי כל מה שהתבאר עד כאן באריכות, דאף כשהונח בשבת הוי בסיס כשדעתו שישאר שם לכל השבת, יקשה על המחברים הבאים: במנחת שבת, סי' פט ס"ק טז, ביאר שיש מחלוקת בין המ"א סי' שח ס"ק נ לבין ט"ז סי' שי ס"ק ח ולפי הנאמר לעיל אין הכרח לומר כן והמ"ב הביא שניהם להלכה.

בשמירת שבת כהלכתה כתב בפ"כ ססנ"ג שאם הונח האיסור בשבת לא הוי בסיס, ומדסתם שם משמע אף כשאין דעתו ליטלו. ועוד כתב שם בסע' נה ונט, שאם הוסר ההיתר שהיה מונח על הבסיס לאיסור והיתר, מותר לטלטל הבסיס כשהאיסור עליו (כשא"א לנער האיסור), והביא בהערה רד מקור לדבריו משו"ע הרב ומ"ב בסי' רעז כדלעיל. ולפי מה שנתבאר א"א להוכיח משם, דשם הוא דוקא ע"ד ליטול. וצ"י שם מקור נוסף לדבריו מהרש"ש ויבואר בסוף דאף זה אינו בהכרח מקור מדוייק. בשונה הלכות, סי' שי ס"ק ב, כתב אף הוא דין בסיס בתוך השבת ולא חילק בין כשדעתו ליטלו לשאין דעתו ליטול (ובכלל צ"ע למקור דבריו שם).

באז נדברו חלק יא סי' יז, האריך לדחוק בדברי הט"ז סי' שי ס"ק ח ולפי דברינו אין צריך לכך.

ונאריך עוד לעיין בדברי המ"א בסי' רסה ס"ק ב דכתב שם דלכ"ע לא נעשה בסיס בתוך השבת, ובארנו לעיל דמיירי כשדעתו ליטול האיסור משם. אבל עדיין קשה דהא התוס' בדף מד, ע"ב, ד"ה: יש, כתבו במפורש דיש בסיס לשעתו דהיינו כשהאיסור הונח בשבת ואף כשדעתו ליטלו משם. וכן הביא רע"א (בהגהותיו לשו"ע שם) דברי התוס' והקשה על דבריהם מסוגיית שליפי זוטרי, ותירץ דאף דהוי בסיס מ"מ לא הוי ביטול כלי מהיכנו כיון שיכול להניח שם דבר היתר ולטלטל הבסיס וכפי שכתב הט"ז בסס"י. וצ"ע בדבריו דאם כן בטלת דין ביטול כלי מהיכנו בשבת כשהוא מטעם בסיס, וצא ופרנס לסוגיית הגמ' בדף מג ע"א (מדוע בטבל בדלף ובנר המטפטף מבררת הגמ' דין ביטול כלי והא פשוט דאפשר להניח דבר היתר ולא הוי ביטול).

ונראה לבאר דברי המ"א, דהנה שם בס"ק ב הביא דברי הר"ן שרצה להוכיח מנצוצות דיש ביטול כלי לשעה ולכן הוצרכה הגמ' לתרץ דשאני נצוצות דאין בהם ממש ולא תרצה שאני נצוצות דאפשר לנערם. וכתב שם המ"א דלק"מ דעכ"פ א"א לנער מיד עד שיכבו ולכן אמרינן בגמ' שם

ודעתו ליטלו משם, אלא שלפי שעה א"א ליטלו או שאין ברצונו ליטלו משם, מ"מ הוי ביטול כלי מהיכנו משום בסיס! וזהו כעין מה שהביא הבה"ל סי' רעט ד"ה: אפלו, לבאר שיטת סה"ת הסובר דמניח על דעת ליטול לא הוי בסיס. ומ"מ בנר קטן הוי בסיס אף דהוי כדעתו ליטול דהא ודאי יכבה. וכתב שם דכיון דאין דעתו כלל לסלק הנר מן המנורה עד שיכבה ואפילו לא ע"י נוכרי ממילא נעשית המנורה בסיס לנר. ונראה דה"ה אליבא דמ"א כשהונח בתוך השבת. וכן פירש הוא עצמו בסי' רסה ס"ק ו, דכלי שהונח בשביל שיפלו לתוכו פחמין אסור משום בסיס כיון שא"א לנערם מיד, וכמקור לדבריו ציין תוס' בדף מג ע"א, סוף ד"ה: בעודן עליו, ע"ש.

ולפ"ז נוכל לומר בפשיטות, דס"ל למ"א דהתוס' בדף מד ע"ב, בכלל כל שאר הראשונים, וכשהונח האיסור בשבת לא הוי בסיס כשדעתו ליטלו. ומה שכתבו שם דכן נעשה בסיס, הוא משום דשם מיירי שרצונו שיהיה שם לחלק מהשבת, דהא נוכרי או קטן הניחו לדעת ישראל ומן הסתם רצונו שישאר שם לחלק מן השבת. ואם נכונים דברינו, א"צ עוד לחידושו של רע"א לתרץ דברי התוס' מסוגית שלפי זוטרי, דהא בשליפי זוטרי לא הוי בסיס אף לתוס' דאין רצונו כלל שישארו שם ואף לא לחלק מן השבת. ובזה אף מיושב מה שהקשה בתוספות רע"א בפ"ג על המ"א, דלקושת הר"ן מדלף אין תירוץ ע"ש, ולא היא, דבדלף אמרינן דהוי ביטול כלי מהיכנו משום שעתה רצונו שהדלף יהיה בכלי עד שיתמלא הכלי, ולא דמי לנר שעה שמנערו מהכלי וכל רצונו לסלקו משם שלא יהיה הפסד, ולא דמי לשליפי זוטרי וכדלעיל, וזהו מה שכתב המ"א לישיב שאר קושיות הר"ן. ולפ"ז צריך לומר דהקליפין המונחין על השולחן אף שהניחם למשך זמן אכילתו אין זה נעשה בסיס, כיון שמתחילה כל עוד שהאוכל על השולחן הלא השולחן בסיס לאיסור ולהיתר, אמנם כשסיים לאכול ודאי מעתה דעתו לסלק הקליפין מיד. ולפ"ז אף ברור שמת ע"ג מיטה לא הוי בסיס דהוי ע"ד ליטול וכפי שביאר הרז"ה, המובא במ"א בסי' שיא ס"ק ב, דאין המיטה צריכה למת וכל עצמו אין צריך להטילו ע"ג הקרקע. אלא שעדיין צ"ע, דלכאורה מהתוס' בביצה ב, ע"ב, ד"ה: וב"ה, משמע כב"י ודלא כמ"א. דהנה התוס' שם תירצו תחילה כשיטת ר"ת דכיון

שדעתו ליטול לא הוי בסיס לדבר האסור ואח"כ תירצו עוד שני תירוצים נוספים, דהוי בסיס לדבר האסור והמותר ועוד שאין זה מניח בכונה דהא אינו חושש היכן יפלו. ומשמע לכאורה מדברי התוס' דשני התירוצים האחרונים נצרכים לשיטת התוס' בדף מד ע"ב, הסוכרים דגם כשדעתו ליטול הוי בסיס, וכן דייק רע"א בסי' רסה, ואם כן אין זה כמ"א. ואכן כתב הקה"מ בסי' רסה ס"ק ג, דהמ"א בעצמו בסי' שח הרגיש דבתוס' מבואר כב"י, אלא שהתהל"ד שם ס"ק א כתב דדברי הקה"מ אינם מובנים לו.

ונראה לתרץ דהמ"א הבין שמה שאמרו התוס': "אי נמיל", אינו תירוץ נוסף לתירוצו של ר"ת אלא בא לתרץ כשהמציאות שונה מזה שעליה דיבר ר"ת, דהיינו כשאין דעתו ליטול מיד, שאז אין טעמו של ר"ת מתרץ מדוע אין השולחן בסיס, ולפ"ז אין מי שחולק על ר"ת. ועי' בתוס' דף מג ע"ב, ד"ה: דכ"ע, ובתוס' דף קכג ע"א, ד"ה: האי, דנקטו בסתמא כר"ת, ואף התוס' בדף מד ע"ב סתמא היא! ובזה זכינו לישוב מה שכתב המ"א דלכ"ע אין בסיס בתוך השבת כשדעתו ליטול ואף לא לתוס' בדף מד ע"ב.

נמצא אם כן שלמעשה מחלוקת רש"י ותוס' אליבא דמ"א מצומצמת מאוד, דאם הונח בע"ש ע"ד ליטול ואפשר שיטול אפילו בביה"ש אלא שלא עשה כן, לרש"י הוי בסיס וכפי שמצינו בגיזי צמר ובמת, אבל לתוס' כיון דלא דמי לנר הדולק, וכמבואר בבה"ל סי' רעט, לא הוי בסיס, כיון שלדעתם גם בביה"ש לא חשיב כמניח כי כל רגע ורגע אין הכרח שיהיה שם. אמנם אם הונח בתוך השבת למשך כל השבת לכ"ע הוי בסיס, ואם הונח ע"ד שישאר שם לחלק מהשבת הוי בסיס לתוס', ואפשר דאף רש"י מודה בזה וכפי שתירץ המ"א בדין נצוצות. אבל אם הונח ע"ד ליטלו מיד, בזה לא הוי בסיס לכ"ע, וזהו דין מת ע"ג מיטה, שליפי זוטרי, נר הנופל לכלי וקליפין שע"ג טבלא.

ונסיים בדברי הרש"ש בריש ביצה שהביא השש"כ להוכיח דאם סולק ההיתר מדבר שהיה בסיס לאיסור והיתר אין הדבר נעשה בסיס לאיסור. וז"ל הרש"ש על התוס' שם: "א"נ כיון דהווי שם אוכלין וכו' נראה דר"ל כיון דבשעה שהניחם מדעתו היו שם ג"כ אוכלין ואח"כ כשנטלו האוכלין, הפסולת נשארה שם ממילא".

ונראה לומר דאין הכרח שהרש"ש חולק על הפמ"ג שהבאנו לעיל.

רצונו * שישאר שם אלא אדרבא רצונו לסלקו.